

1923 - 39

دۇنیا دۇنيا اېڭىپ كېچىلەرى بەرگەندە سا!

UNIVERSITY
KAZAN
1923

ساۋاد سىزدىكى بىرگۇۋچى توركىستان

توتەنچە كامپىيەسى .

مېكتەپلەردە

اولكەلەردى جازۇۋ - سزۇۋغا

اويرەتۇۋ

— جولى .

جۈمىسى قالاسى استەۋى

آقتالبا كورسەتلەدى .

توركىستان باسپا سوز تاراتۇۋچى ماھكەمەسى .

تاشكەنت 1923 جىلى .

25

Урамах
Мамалық
Негизини
2014

سوئىيالىزم نىگىزىنە قورلغان تۇركىستان كېڭەسە رىسپوبليكاسى

ئۇلۇن دوتىا ايگىدەكچىلەرى بىرگىدەرا

ساۋادسىزدىقدى بىترگۇۋچى

توركىستان توتەنچە كامپىسيەسى

مىيكتەبدەردە اولكەندەردى

جازۇۋ - سزۇۋغا اويرەتۇۋ

جولى

جۈمەسىدى قالاي استەۋى

آنقتال ب كورسە تىلدى.

программа

занятий в школах по лик-

видации безграмотности.

tashtent „oktobir“
kutyvhanəsi
№ 4236

تۇركىستان رىسپوبليكىسىنىڭ باسبا سوز تارانۇۋچى ماخكەت
تاجىكەنسى ۱۹۲۳ - جىل

Handwritten notes in the top right corner, possibly a library or archival stamp, including the number 43 and some illegible text.

ءسوز باسى.

ايىكى رۇسىيادا قات تانيماسىقتى جويۇر ريتىدە استەلىگەن جۇمىسدا
 ايىكى تۇرلى مېكتەب بولۇۇغا كىرەك ايىكەندىكى بىلىندى: بىرى آزغانا
 قات تانيماتىندارغا آرنالۇلى مېكتەب. بىرى قات تانيماتىندارغا آرنالۇلى
 مېكتەب، اوسىغان قاراي سول مېكتەبىدەرگە جوبا (پروگرامما) تۇزەلدى
 قات بىلمەيتىندەرگە آرنالغان مېكتەبىدەردى تامام قىلىپ چغۇۇچىلار
 سول قالىمىندە آزغانا قات تانيماتىندارغا آرنالغان مېكتەبىدە اوقۇغىسا
 مىندەتدى. اۇيتىسكەنى سونداغانا آزغانا آلىغان ماعلۇمەتنى نغيتا - آلادى
 بىراق ماملەكەتنىڭ بايلىغى آزدىقان، مېكتەبىدەرگە آرنالغان پولىدىك
 كىمدىكى نەن قات تانيمتۇۇ جۇمىسدارى اۇلغايما - آلمادى. سوندادا بولسا
 مېكتەبىدەر سانىن آزايتساقتا كىزەكەدىكى جۇمىسداردى آتقارۇۇدامىز.
 تومەندە تۇزەلىگەن پروگرامما بىس سۇرىككە آرنالغان، اونداعى
 ماقسات بىرىنچى اوقۇۇچىلارنىڭ اوقۇۇغا قانچاما جاعى كوزبەن قارايتىدە -
 دىغىن - ۲ نچى اوقۇۇ اسىنە اوقۇۇچىلارنىڭ اوز تاراپىن قانچاما آرەكەتتە
 بولانتىدىغىن بىلۇۇ اۇچىن. پروگرامما تۇرلى مېنودغا لايىقتانغان. اونىڭ
 ايچىندە ايك قولايلىقى، اىگىيلىسى كومپىلەكتىنى مېنود. اۇيتىگەنى بول
 مېنوددى قولدانا اسكە كرسۇۇدەن كوب ناتىجالار چقىدى. (كومپىلەكتىنى
 مېنود. تۇرالى جالغا قاغازىمىزدا آنقىداپ آيتىپ اونسكەنەن). ايرەسكە
 آدمىدار. مېن اوقۇۇ جۇمىسنىدا اسدەس بولغاندا تۇرمىسدىن كوبرەك
 دالىلدەر كىلتىرۇۇ كىرەك، سۇرەتدەردى كوز آلدائىنا تۇتۇۇ كىرەك.
 سونداغانا تۇسندىكتى بولادى، اويدا قالادى.
 كومپىلەكتىنى مېنودنىڭ نىگىزىدە اسكەرىكى قالىدەدىكى دەى اويدان
 چقارغان تىرىمىندەر جوق. آلىنغان نارسەنىڭ بارىدە تۇرمىسدىن آلىنغان.
 بارىدە تۇسندىكتى، آنق.

ق. دزەرۇه.

۶- آيلىق قات تانيماستىقتى جويۇۋ مىگتەبدەردىدە اوقۇلاتىن ساباقدىڭ

پىراگراممىسى.

قات تانۇۋ. (قاي آلبامىن بولسادا).

۱) اۆزىن سوزدىڭ اچىندەگى سويلەمدەرى، سويلەمنىڭ سوزىگە بولپىنۇۋى قورچاغان تۇرمىستان آلتىغان، آلبادا كىزدەستىن بۇتىن سوزدەردى اۇمتىاۋ. ماسالان: «بىر قۇل ايمەسىز»؛ «بىزدىڭ آسكەر» آسكەر دىگەن سىكىلدى.

آكار اوقىتۇۋ ارەقى بۇتىن سوزىدىن تانستۇرۇۋ جولىدىن جۇرگىزىلىدە، سوزدىڭ بۇنىغا بولپىنۇۋى، آكار اوقىتۇۋ ارەقى دىسقا قاراي خارفيىن تانستۇرۇۋ جولىدىن بولسا، تانس سوزدەردىڭ اچىنىنن خارفەردى جىكەلەپ بولدىرۇۋ. كىسلىگەن خارفەردەن سويلەم ھام سوزدەردى قوستىرپ اۋىرەتۇۋ كوجىرتىپ اۋىرەتۇۋ. تانس سوزدەردەن سويلەم قوستىرپ ھام سونى جازدىرپ اۋىرەتۇۋ.

۱۱) سوزدەردى جىكە-جىكە دىسقا بولۇۋ؛ خارپىدىن سوزدەردى ھام سويلەمدەردى جازدىرۇۋ.

جول ئېتىپ قالغاندا سوزدىڭ آخىرن تۇتاسن بۇۋىدىن ايكىنچى جولغا كوجىرۇۋ نوقات. اۆزىن سوزدەردىڭ باسقى خارپى.

بىرئە-خارپى اونسىرۇۋ. آدام آتدارن جازدىرپ اۋىرەتۇۋ. تاغى باسقا سول سىكىلدى لىردى. آيرىچا بىرەۋگە قاس آتداردىڭ باسقى خارپىدىرى.

- آلباداغى سويلەم، سوزدەردى تانس خارپىداردان كىتابداردىڭ سوز باسدارن گازەتلەردىڭ باسدارن اوقىتىپ اۋىرەتۇۋ.

باسبا سوزدەردى كوجىرتۇۋ، اوقۇۋچىلاردىڭ ايسەدىن جازدىرۇۋ، كىتابداردىڭ، جۇمىس قۇراندارىنىڭ- ايسەدىن جازدىرپ اۋىرەتۇۋ.

سۇراۋ قاغازداردى تولتىرتىپ، اۆز جازدىرپ ھام باسقا سول سىكىلدى استى قاغازدارمىن تانستۇرۇۋ.

ئىر جوبامىن دۇرستاپ استەپ گازەنلاردى اوقىتتاپ اۆپىرەتۈۈ.
سۇراۋ، سىز بىلەنگىلەرى.

خات جازۋۇ، «اومر ائىمىنك ار ئىر كورسەدىرى فقاچا جازدروۋ (جىئەھاب
جانا بارىنە بىردەن جازدرب اۆپىرەتۈۋ). جىيى سويلەپ تۇراتتى سوزدەردى دۇرس
جازدرب اۆپىرەتۈۋ.

ادابيات اوقىتۈۋ. اوقب اونىكەن ساباق تۇۋرالى آلكىمە جاستاۋ. اويدا قالغان
نارسەلەر تۇۋرالى جازدروۋ.

ايسەپ تانىتۈۋ جاعى

اراب ھام رىم سىپىرلارىمىن تانستروۋ ۱-۹. اولاردى سالىستروۋ I-۱، ۱۱-2،
آچچانك بىتىندەگى، ساغاندارداغى سىپىرلاردى ازدەتۈۋ: مگمىن مۇلىيانمىن تانستروۋ
نولمىن قوسا جازلغانمىن نولنى قلىپ ھام سوزىمىن قسقارتىپ جازلغانمىن مىسال
«ۋچن: ۵، ۵۰، ۵۰۰ مگ ۵-۵۰ مۇلىيان. اوسى چامادا جازدرب چانا
جانقا اۆپىرەتۈۋ. اكار سانانۋرغا ائغايلى قولدا نارسە بولا قوسا. اورندى سانداردى
جازدرب ھام اوقىتتاپ اۆپىرەتۈۋ. چوتقا سالىپ اۆپىرەتۈۋ چوتىمىن قوستىرەپ اندىرپ
اۆپىرەتۈۋ. اىكى اورندى ساندارمىن باستانغان مگ، مۇلىياندى اوقىتتاپ، جازدرب
اۆپىرەتۈۋ. (۲۵-۲۵۰۰۰ مگ) دانمىدىلاندىرۋۇ «ۋچن. كالىئەنارمىن، يا اوقۇۋ-
چىلارداك اندارن جازۋۇمىن ھام باسقا سول سىكىلدى نارسەلەرمىن تانستروۋ.
» | « پروتسەنت بىلگىمىن اوقىتتاپ، جازدرب اۆپىرەتۈۋ، ھام اول تۇۋرالى تۇسندىرۋۇ،
| پروتسەنتدى بولمەرمىن سالىستروۋ: | ۲ = ۵۰، ۲ = ۲۷° = تورتىدك بىرەن
كورى كوبرەك. دانمىدىلاندىرۋۇ «ۋچن ايسەبدەۋگە ساندى گازەتالاردان، كىتابچالاردان
آلب كورسەتۈۋگە بولدى.

ۋچ اورندى سانداردى جازدرب، اوقىتتاپ ھام اولاردى چوتقا سالىدرب اۆپىرە-
تۈۋ. جازلغان ساندارداك اچىندەگى نولداك نەنى كورسە تە تىدىكى. مىكدار ھام
مۇلىياندار.

داغدىلاندىرۋۇ «ۋچن ايسەبدەۋگە ساندى آۋل چارۋاچىلغى ماسالارىنان، گازە-
تالاردان آۋۇغا بولدى. بۇتن سانك اوندى بولمەرمىن جازدرب، اوقىتتاپ اۆپىرەتۈۋ،
(اون بولمەك يا بولماسا چوزدك بىرن). جاي بولىچە كدەر مىن سالىستروۋ، ماسالان:
۲ = ۲، ۵ = ۲، ۵ = ۲، ۵ = ۲۸. | آرزاق - غانا كوب . . . استىق-سۇۋىقتىدى
بىلەن قۇرال مىن ايسەبەۋدى اۆپىرەتۈۋ. قانداي اولچەۋدى بولسادا اوقى ھام چار

بىلدىرۇۋ تۈرت اورىدا ايىبىدى اوقى ھام جارا بىلدىرۇۋ ماسالان ۱۹۲۳ نىچى حل دىگەن سىكىلدى. چوتقا قاقىرتوب اۋىرەتۇۋ. چوت بىن آلدېب، قوسىرتوب اۋىرەتۇۋ. اۆلكەن سانداردى قىسقارتىب جازۇۋ ماسالان: ۲۵۰۰ سوم = ۲۱۶ مۇك سوم. ۵۰۰۰۰۰۰۰ = ۲۵ = مۇليان سوم سىكىلدى.

ساياسى خات تانۇۋ.

تۇركستان خالقىنىڭ جالىپى ساواتسىزديغىنىڭ سىبەبەھرى. ساۋانسىزدىقى جويۇۋ تاقىرتى چىققان جارق. كىكەس او كىمەتى نە نارسە. كە سايلالۇغا ھام سايلانۇۋغا ايرىكتى. ماملاكەت باسقارۇۋ اسىنە اىككە كچىلدەردىڭ قاتناسى. كە زاڭ چىقاردى. رۇۋسىيانىڭ ھام تۇركستاننىڭ نىسزىگى زاڭى دىگەن نە تىردىڭ چارۋاچلىغىمىزدىڭ بۇلىنۇۋى ھام اونىڭ سىبەبەھرى. بۇلىنچىلىككەڭ قارا باس پادچا سوغىسى. پادچا سوغىسىنىڭ سىبەبەھرى. آقۇمەت سوغىسى ھام اونىڭ سىبەبەھرى. پادچا سوغىسىمىن (جاھانگەرلىك) آقۇمەت سوغىسىنىڭ ايرماچى، بۇلىنچىلىك بىن كۇرەس ھام اونىڭ قايتكەندە جوغالۇۋى. فابرىك، زاۋىت، جىر سىكىلدى خالق مۇلكىنىڭ چارۋاچلىق قولدىغىنان بوسانۇۋىنىڭ قاراباسى-توكتەرس. پادچا داۋىرىدىكى تۇركستان كۇبى. تاۋارن ساتىب، جۇن-جۇرقاسن آلب، تۇركستاندى پايدالانىپ، جىرگىلىكتى خالقنىڭ قاندىن سورۇۋى. كىكەس او كىمەتى داۋىرىدە كۇن چىسى اىككەك، كىكەس او كىمەتنىڭ تۇۋىقىنىڭ ساياساتى. كىكەس او كىمەتى دىندى قىسۇۋدالمايما؟ جالىپى كۇن چىقىستىغى ساياسات قىزل آسكەز دىگەن نە ھام اول نە اۋچىن كىرەك. جاڭا چارۋاچلىق ساقىتىغى ساياساتى دىگەن نە ھام اول نە، كىرەك. بۇل تۇۋرالى كىرەك كىتابدار:

«ساياسى خات تانۇۋ كىتابى» پ. كۋالەنكو-نىكى «كوممۇنىزم آلباسى»
 وىخارىن ھام پىرەوبراجەنسكى رۇۋسىيانىڭ نىسزىگى زاڭى.

چارۋاچلىق چاغىنان جىر تانىتۇۋ.

جىر تۇۋرالى ھام جىردىڭ تۇرى تۇۋرالى تۇسىندۇۋ. جىردىڭ سۇگرەتەھرى مېن تانىستۇۋ. جىردىڭ اۋزىنىڭ چۇلدىگەن آينالۇۋى. كۇن مېن تۇنىڭ اۋزىگەرىلۇۋى. جىردىڭ كۇنىنىڭ آينالاستىدا جۇرۇۋى. جىلدىڭ مېزىگلدەرىنىڭ اۋزىگەرىلۇۋى. جىردىڭ جولداسى آى تۇۋرالى تۇسىنىڭ. قۇرغات، مۇخىتھا اۋزەتدەردىڭ اورىندارى. سۇۋدىڭ اۋاغا آينالۇۋى-بۇلت، جاكىر.

اوسمىدەكتىن. اوزەندى ساقتاۋ *اۈچن توغايىڭ كىرەكتىڭى. قۇرغاقچىلىقنىڭ سىببەدەردى. ۲۲نچى جىلغى ايسىڭنىڭ چىقار سىببەبى. جالىسى قۇرغاقچىلىق بىن كۇرەسۈۋەڭ چارالارى، بىلىگىلى ماملاندارنىڭ اورنى *ھام اولارنىڭ تايىغى بايلىقدارى. تۇركستان رىسپۇبلىكاسىنىڭ اورنى *ھام اونىڭ ايرماقچى قولدان جىر سۇۋارۇۋ قالاى بولب جاتر. تۇركستاننىڭ قانداى جىرلەرنىدە قانداى خايۋاندار بار، خايۋاندارنىڭ تۇرمىسدارى اوسمىدەردىڭ تۇرمىسىنان نەمىن ايرىلادى. بىزدە *ھام سرت پادچالقداردا ايسىڭنىڭ چىغىسى. رۇۋسىيادا *ھام تۇركستاندا كاسپىچىلىكدا ناچار كىلۋى *ھام اونىڭ سىببەدەرى. بىزدىڭ كاپىتال نىگىزىنە قۇرلغان ماملاندارغا تىرى - تىرسەك، جۇن - جۇرقامزى يىرىب، اولارنىڭ فابرىك استىرىنەن آسەلۋىمىز - مونىڭ تىيىمىزدىڭى. تۇركستاندا قانچا *ھام نە نارسە سرتقا چىقاردى. نە نارسە آسەلدى. تۇركستاندا *ھام رۇۋسىيادا قانداى خالقدار تۇرادى، اولارنىڭ قىزمەتەرى نە. بىزدە جىر جرتۇۋ قىزمەتى نەگە كوب. بىزدە *ھام باسقا ماملانداردا خالقدىڭ قالىڭىغى. بىزدە *ھام باسقا ماملانداردا اۋلىدىن كىسى *ھام بالانىڭ قازالانۇۋ قانداى، *ھام اونىڭ سىببەدەرى نە.

كوبچىلىك اۋرۇۋلارى قانداى *ھام اولار قاي ۋاقتدا جوغالدى. تۇركستاندا قانداى جۇقبالى اۋرۇۋ كوب بولدى، اونىڭ سىببەبى نە

اۋرۇۋدان قالاي ساقتانۇۋ كىرەك.

ساۋاتسىزدىقى جوغالتۇۋ ماكتابدارى *اۈچن پروگرامماغا تولقۇرۇۋقات. خات تانىتۇۋ ماكتابدارىدا اۋلكەن كىيىلەردى اوقىتۇۋ تاقىرىتى ماسالانى قوزغاۋدان بۇرن، *سوز جۇزىندە كوب آيتىلب، اس جۇزىندە جول - جوباسى جۇزەگە چىقباى *بىر *اۈچن *ارى جاڭا - *ارى قىيىن بولب جۇرگەن جۇمىستى آيتب اوتۇۋ خاجەت. بۇرنغى بالالاردى اوقىتۇۋ ارەتىدە تۇتىب كىلە جاتقان جوبا - اۋلكەن كىيىلەرگە تىپتى جۇۋسبايدى، سىببەبى اوستىزدەن اوتكەن جىلدار اۋلكەن كىيىلەرگە اولاي - بۇلايدى اۋبىرەتب كىتىدى، كوزدەرن آزدى كوبدى آچب كىتىدى. جاس بالارا بىردەن نىچە كىتاب اوقىتۇۋغا مۇمكىن بولان بولسا، اولكەندەرگە آلدى مېن *بىر كىتابدى آقداپ *بىرۇۋ خاجەت بولدى. اۋلكەن كىيىلەرگە تۇرمىستا كورب، بىراق آتق بىلمەى جۇرگەن نارسەلەرن نىز اۋبىرەتب كىتۇۋ اوتە جىڭك بولدى. ماكتابدىڭ نىيەتى اوقۇۋ جىلدارنىڭ كوزن آچب، بۇرننان كورمەگەن - بىلمەگەن نارسەلەرنىنە اخلاسلارن اۋدارۇۋ. بىراق بۇل چاغىنا كىلگەندە بىزگە تالاي آسۇۋدان آسۇۋ كىرەك.

آڭگار جاس ۋاقتىدا بالالاردى ماسخىتاغا ئارتۇۋۇ مېغاناتىز بولسا، جاسدارى
 ۋىلكەيگەن ساين قىنداي بېرەدى، سېبېسى اوغان نۇرمىس ئاجرىبا مېن غانا ئوندا ۋۇدى
 ۋىرەتتىدى. سول سېبېبى ۋىلكەندەردىك بار نارسەدە دا ئاجرىبا جۈزىندەگى تىلەك دەرى
 آندى مېن ايلستى بېرەدى. آڭگار آچاچ اوستاسى اوستولدى كورب، اوستىندەگى
 كىتابى كورمەسە، اونىڭ ئاجرىبىسى كىتابدا ايمەس اوستولدا بولغاندىق. اوسى سىڭلىدى
 جۇمسىك اوزگەلىك دەرى بولۇۋۇ سېبېبى ئىزدىك مۇغاللىم دېرىمىزدە بۇرنى مۇغاللىم
 دەردەن كورى كورەك تېلم تالاب ايتلەدى. مۇغاللىم دەر ساباق بېرىگەن بىلى
 تۇرسىن اونىڭ اوستىنە اومداستىرغىچ، ايتى بولۇۋۇلارى كىرەك، ايتبەسە چاكرتدەر
 كىتب قالب، قايتب ماكتابكە كىلەدى قويۇۋۇلارى مۇمكىن. مۇغاللىم دەر چاكرتدەردىك.
 جۇمىس جوندەب آردايم چول كورسەتت بوترۇۋۇلارى كىرەك. مۇغاللىم دەر
 ساياسى ۋاقىغالار مېن تانس بولۇۋۇلارى كىرەك، سېبېبى بۇل چاكرتدەرگە قىرغىلقدىدا
 بولادى ھام كىرەكتە.
 اوقۇۋۇدۇك بارىدە ساپاسات يىن بايلۇلى بولۇۋۇ كىرەك، سېبېبى خازر ساپاساتدان
 تىس ھىچ نارسە چوق.

آنانلىن اۋىرەتۇۋۇ عجونى

بالالارغا آنگىمە ايتقاندا بىرغانا ادەت - غۇرۇف چاغىنان غانا ايتىباي، بالالاردىك
 ۋامىر جولىدا كىز بولاتن نارسەلەرىنەن آنگىمە ايتۇۋۇ كىرەك. ماكتانداس
 جولداسارىنىڭ سوزدەرن تىكداي آچىلىپ، اوزىنىڭ تاب بولىمىن تانب دۈزەلب
 كىتەدى. بۇدان كىيىن چاكرتدەر اسدەرىنە چۇغل كرسەدى،
 قارا كىچىكە نىگە ھام جۇمىكەرگە بىرغانا انى سوقاسى كىرەك ايمەس. اوغان
 جالبى قۇرلىستا قانداي اورن آلاندىغىدا كىرەك. كىسبەى آلفبائى اۇستۇغا، تارانۇغا
 كىرەك.

مەكتەپ بولمەلەرنىدە خارفەردى قاداب قوياتن قاتىرغى بولۇۋۇ كىرەك. سايات
 ۋاقتىدا چىڭك بولۇۋۇ ۋچن مۇغاللىمدە كۇنى بۇرن كىسۇلى خارفەردەن تر-
 كەلگەن سوزدەر ھام بۇۋۇندار بولۇۋۇ كىرەك. تىبىستى آنگىمەدەن كىيىن مۇغاللىم
 بىر اۋز سوز سويلەسە اوقۇۋۇچىلارغا اوتە نۇسنىكتى بولماقچى. سويلەپ تۇرب آر
 سوزدى كورسەتەدى، اودان كىيىن سويلەمنىڭ اچىنەن ازدەتەدى.
 مۇنىدا بۇتن كلاس كرىسدى ھام بارىدە اخالىسى مېن جارارلىق سوز دەردى
 ازدەيدى. اودان كىيىن سوزدەردەن بارب قۇراب سويلەم نۇۋىرادى.

سوڭى ساباقئاردا اوقۇچىلارغا تانس سوزدەر آينادى، بىلەن ھام بۇۋىدارن بولاب اوقىيىن. بۇل اوندا مۇغاللىم بۇۋىدارمىن تانسرادى. بالالارغا تانس خارقدەر. دى مۇغاللىم آرالاستىر ئىرىنك اورنىنا ئىرىن فوسا جاڭا سوزدەر تۇۋادى. اوقۇچىلاردىڭ قۇلقى بىرىنچى ساباقئان- آق جازا باستاغىسى كىلدى، براق ايكىنچى جاعىنان دبستاندى نىكس آيرماى تۇرب جازۇۋغا سالۇۋغا جارامايدى. اوقۇچىلاردىڭ كوڭلن اربزاقلۇۋۇ ئۇچن بىرىنچى ساباقئان- آق تانسقان سوز- دەرىنك ئورن سۇگرە تەتە بىرۇۋ كىرەك، بۇۋىغا جولدر مەستەن- بۇلى نىتلەگەندە سوزدەردى اىستەرنىدە قالدۇرۇۋغا جىسكل بولادى. تۇرن سۇگرەندەۋدەن جازۇۋغا چىزارۇۋ اوندە قىيىن بولمايدى. بۇدان كىيىن بالالار اوقى باستاغاندە، نىكزكى جاڭلاماى اوقى آلتىن جولدارن كورسەتۇۋ حاجەت، مۇنك قىيىنچىن جومە سىيىسى جازۇۋمىن قاتار جولدارى، ايرىجەلەرى بر اوقىلادى.

اوقۇچىلار مەكتەپقا كىرگەندە خات ئالغى كىلەت اوقى، تۇرمىسدىڭ تۇترە گىندەگى ۋاقىغالارمىن تانىسۇۋ نىيەتمىن كىردى. اوسى آيتقاندىڭ بارىندە تۇسىنەپ، جىتلىپ كىتۇۋۇ ئۇچن ايسەپ غىلمن بلۇۋدە اوتە حاجەت، اوقىماغان اۋلىكەن آدامدارغا تۇرمىستان اۋىرەنگەن ايسەيدىدا جىتەدى. براق گىزەندە، كىتابدا كىزدە سەتەن سانداردى، اوقى بلۇۋلەرى، كىرەك، يومىن آينلغاننان، ساۋنسىز وقىن، جويۇۋ اورندارندا اولكەن آدامدارغا بىردەن بۇتن ايسەتەردى جازىرب، اوقتىرب، بولمەردە % پوتەستەندەردەن خابار بىرۇۋدىڭ خاجاتىدىگى كورىنىدى. بىتون ايسەبەردىڭ آرقايسى اوقىتەلب، جازىلب، جۇرگەن ساباقئارمىن بايلاۋلى بولۇۋلارى كىرەك، % پوتەستەندىڭ مانىسەن تۇسىندىر ھام تۇرمىستان آلب % كە ايسەپ چىزارتۇۋ كىرەك.

ايسەپ جازىرب اۋىرەتە باستاغاندە آلدىمىن تۇتاسن سانداردان باستاب جازىرب اۋىرە تۇۋ كىرەك، مىسال ئۇچن ۳ دەپ جازغاندا ۳۰، ۳۰۰، ۳۰۰۰، ۳۰۰۰۰ دەردى كورسەتۇۋگە بولادى.

سانداردىڭ نىكەتن تىز تۇسىنەپ كىتۇۋۇ ئۇچن، ايكى اورندى ساندارمىن تانس- تىرۇۋ كىرەك، مىسال ئۇچن ۲۲، ۳۱، ۵۴. ايكى اورنغا جازىلب، ايكى سوزمىن سويلەنەنەرنەندە.

بۇل جېردە بالىلاردىكى اوزدەرى نۇسب كېتەدى، سانسىك اوندى يىن بىرك دېن تۇرانتىدىن ھام جازالغاندا آلدى مېن اوندى، سونان سوڭ بارى بىرك جازىلاندىغىن، لىكى تاشى، اۆچ تاشى، ساندان مېن تاسقان سوڭ اوقۇزچىلارغا جىڭك بولۇۇ اۆچى نوباس مىڭك قىتار مېن، مولياندىق دار مېن تاسترۇۇ كېرەك. آلدى مېن اوقۇزچىلارغا قانداى ساندى بولاسدا جازىرىپ، اوقىدىرپ اۆيرە تۇۇ كىرەك، بول اۆچى سانداردى ھېو - آزاغىدىن كوچىر تە بېرۇۇ كىرەك.

سانداردى خاناسىز جازىپ، اوقىب اۆيرەنگىن سوڭ، اوزدەرىنە اوتانچا جازىرۇۇ كېرەك. اولىكەندەر ھېر - قاتار ساندى جاتقا چىغارب اۆيرىنىپ كېتەدى، سونان اۆچى اولارغا تېز ايسېتىلەنن چاغىن اۇغىندىرۇۇ خاجىت، ايسېتىپ قالاي اۆيرەتۇۇدىڭ جوباسى كۈنى بۇرن آيۇۇغىنا بولمايدى، سېبەبى اۆيرەتۇۇچىسى مېن اۆيرەتۇۇچىسى مېن.

آۋل چارۋاچلىقدارى تۇۋرالى آ كىگىمەلەر:

پىروگراممادا آيتىپ اوتىگىن آۋل چارۋاچلىقدارى تۇۋرالى آ كىگىمەلەردى جىكە سابىق قىلۇۇغا تۇرمايدى. (جىغرافىيا) جىر غىلمىن اوقىتاتىن آ كىگىمەلەرگە قوسىپ جىبىرۇۇ كىرەك؛ رۇۋسىيانىڭ، تۇركىستاننىڭ ھام باسقا جاتقاردىڭ اېگىن ايسېتىنۇۇ كىرەك جانا مۇنى مېن قاتار تۇركىستاننىڭ كىي ھېر اوبلىستارىندا اېگىننىڭ آز چىغاندىغىن تۇسىندىرپ كىتۇۇ كىرەك. مال اوسرۇۇ، جىبىك جىيۇۇ جۇمىستارىنان خابار بېرۇۇ كىرەك. جىرگىلىكنى زانداردەن سرتقا چىغارلغاندارنىڭ ساندارىن كورسەتۇۇ كىرەك چارۋاچلىق جۇزىندە تۇركىستان پادىچا خۇكىمەتى داۋرىندە قانداى اوردىدا بولدى، جۇن - جۇرقا - تېرى تېرىسەك دىرىن جىيىپ آلب، تاۋارلارنى ساتىپ بايداسى كورۇۇ، جىرگىلىكنى خالقدىڭ قانىن سورۇۋى: پادىچا اوكىمەنتىڭ آرقىدار قازىرۇۇنىڭ سېبەبى (بايدانى كوپ آلۇۇغە تىرىسۇۋى).

بۇرنى كەزدە ھام خارردە ماقتا اېگىسنىڭ اۇلغايۇۋى، اونىنىڭ نومەندەۋى نە مېن بايدالادى. كىڭىس اوكىمەنتىڭ كۇن چىغىداغى ساياساتىن باچالاڭقراۋ كىرەك

جىر تانۇۇ (جىغرافىيا)

تىڭداۋچىلاردى جىر مېن، جىردىڭ حۇرىسى مېن، ماڭايتىداغى جولداسى مېن (آى - كۇن ھام باسقىلارى مېن). سۇۋ مېن (مۇخىت، تىڭ، اوزدەرى) ھام قارا جىر مېن تاستىرغاندا آلدى مېن كوكۇلدەرىندە كىلىپ قالغان نە بولسا سوغان سېنۇۋدى جوعالتۇۇغا تىرىسۇۇ كىرەك.

كارتادان قاي جيري قاي جافتا، بانو، چغىس قاندا، قاي ماملالات قاي جافتا
 تابتىر، اۇيرەتۇۇ كىرەك، آسەرەسە اوقۇۋچىلارغا نائىيراتىن، كورى اۇيرىنىپ باسقاسىن
 ازدەگە جاقسى بولۇۋ اۋچىن. اوقۇۋچىلاردان پالەن قالا قاي جىردە، پالەن اوزەن
 قاي جىردە دىب ازدەتۇۇدۇك حاجىتى جون، رۇۋسىيالى كىم قورچاپ تۇر، كىم مەن
 ھام نە مەن ساۋدا قاندى مۇنى بىلرۇۋ حاجەت. كىلەچە كىنە چارۋاچلىقك دۇرەلۇۋىنە
 قانداي چارالار بار، كىنكىس رۇۋسىيالىنىڭ ھام تۇركستاننىڭ بايلىغى نەدە (اوسى
 سوڭغىغا توقتاڭقراۋ كىرەك).

ماكتاب قۇرلىسىنا كىرەك اسدەر.

قۇرس اسدەرى ماكتاب اومرنە ھام اوبىك اسكەرلەۋىندە اۋلىكەن اورن اۋدى.
 بۇرچى ساياقتاردان باستاب ماكتابداندا اوقۇۋچىلارنىڭ اوردىن تىركەلەپ تۇراتىن
 آدستى كىرگۇۋ كىرەك، بۇل اۋچىن ماكتابدا ساباق كۇندىرىنىڭ چاماسىنا قاراي
 سىزۇۋلى نۇرغان فاغاز بولادى، قانارى مەن بالالارنىڭ آندارى جازىلەپ نۇرغان
 ھاربالا كۇندە كىلگەن ساين آندارن تاۋب اىب نۇسىنا كۇنىنە قاراي بىلىگى قوبادى
 اوقىماغان بالالار آلغاجقى كىزدە اوز آندارن بىلەنەدە بىرە—بىرە اوزدەرىنىڭ آندارى
 تۇگىل باسقا جولداستارىنىڭ آندارن آڭداي باستايدى.

بۇدان باسقادا، آر ماكتاب ماڭىداغى ھامدانى آغار تۇۋ اورندارى مەن اوقۇۋ
 خانالار مەن قاتناسىب، آراسىب تۇرۇۋلارى حاجەت، كىرەكتى خابالاردى كىتابداردى
 اىب پايدالانۇۋغا، كلۇۋىدار مەن كىلىسىب آدامنىڭ جارائىلىسى، تازالىق ساقتاۋ، آر
 تۇرلى جوقبالى اۋرۇۋلارنىڭ مانى تۇۋرالى لىكسىيالار اوقۇلۇۋى حاجەت.
 قىسقاچا اىنقاندا بالالارنىڭ زەبىنن آرتىرۇۋ غانە نارسە مۇمكىن بولسا بۇرن استەۋ
 كىرەك.

ساۋاتسىزدىقتى جويۇۋ جولىنداغى
 تۇركستاننىڭ توتەنچە كامىسىياسى.

ОБЩАНО
 КНИЖНАЯ ПЛАТЯ
 УзССР

tashtent „oktəbir“
 knytyvخانəsi
 ۱۷۳

ташкент «октабр»
китобхонаси
№ 4236

Туркестанское Государственное Издательство
Ташкент 1923 г. тир. 500

Первая Образцовая Мусульманская
типография Госиздата, с.т. Ташкент

Туркглавлит № 50.

9852- ДАВ КИТОС

19232.

ИНА 124 Я

ОШКОЛО
КНИЖНА ПАЛАТА
УБОП

